

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 79 (2019) 4, 909—921

Besedilo prejeto/Received:11/2019; sprejeto/Accepted:12/2019

UDK/UDC: 811.411.16'02:27-244.22-27

DOI: <https://doi.org/10.34291/BV2019/04/Skralovnik>

Samo Skralovnik

Raba korena *המד* na religioznem področju: Semantična analiza besednega polja *המד* pri Izaiji

*The Use of Root *המד* in the Religious Field: A Semantic Analysis of the Lexical Root *המד* in Isaiah*

Povzetek: V razpravi je predstavljena analiza rabe glagolske oblike korena *המד* pri Izaiji, kjer ta (netipično) označuje religiozno željo. Pri tem raba in pomen glagolskih tvorjenk ostajata znotraj temeljnih semantičnih koordinat pomena korena *המד* (naravnost k materialnim objektom z negativnim moralnim predznakom). V odnosu do Boga koren pri Izaiji označuje nasprotje človeškega temeljnega hrepenenja po Bogu, tj. malikovanje (db. popredmetenje Boga) oz. zavrnitev Boga.

Ključne besede: koren *המד*, koren *ארה*, pohlep, poželenje, želja, malikovanje, maliki, Izaija

Abstract: The paper presents an analysis of the use of the verb form of the root *המד* in Isaiah, where the root (atypically) indicates religious desire. However, the use and meaning of the root (verb derivatives) remain within the fundamental semantic coordinates of the root *המד* (with morally negative orientation toward material objects). In relation to God, root *המד* in Isaiah signifies the opposite of human fundamental desire (for God), ie. idolatry (depersonalization of God) or the rejection of God.

Key words: root *המד*, root *ארה*, greed, lust, desire, idolatry, idols, Isaiah

1. Uvod

Kljub različnim besednim korenem, ki v hebrejski Stari zavezi označujejo željo, je neposredno in izrecno izrazoslovje omejeno le na dva korena, *המד* in *ארה*, odražajoča dinamiko, ki jo želja sproža v človeku, pa tudi v Bogu (prim. Ps 68,17). Oba korena se pojavljata tudi v dekalogu, v deseti Božji zapovedi (2 Mz 20,17; 5 Mz 5,21). V razpravi se bomo omejili na analizo glagolskih oblik korena *המד* v prerokskem korpusu, natančneje na rabo glagolskih oblik tega korena pri Izaiji.

Koren *המד* v Stari zavezi na splošno in v večini primerov označuje pohlep, dobesedno polakomnjenje, tj. željo, naravnano k materialnim objektom. Ker isti koren pri Izaiji (1,29; 44,9 in 53,3) označuje željo na religioznem področju, bomo v analizi

poskušali odgovoriti na vprašanje, ali raba in pomen korena חמד pri Izaiji ostajata znotraj temeljnih semantičnih koordinat korena חמד. Ker je pri rabi korena na splošno pozitivni moralni pomen nasproti negativnemu ali nedoločnemu prisoten redkeje (Strola 2000, 310), bomo hkrati iskali odgovor na vprašanje, ali je negativni vidik prisoten tudi v primeru, ko koren (pri Izaiji) označuje religiozne želje.

2. Leksikografska definicija korena חמד

Hebrejsko-kaldejski leksikon (H. W. F. Gesenius) ter Hebrejski in angleški leksikon (znan kot Brown-Driver-Briggs) razkrivata, da se glagolska oblika korena חמד (Strongova številka 2530) v hebrejski Bibliji pojavi 21-krat.¹ V skoraj vseh primerih (16-krat)² se pojavi v qalu (Ps 39,12; 68,17; Prg 1,22; 6,25; 12,12; Mih 2,2; Iz 1,29; 44,9; 53,2; 2 Mz 20,17 (dvakrat); 34,24; 5 Mz 5,21; 7,25; Joz 7,21; Job 20,20). Le enkrat ga najdemo v pielu (Vp 2,3), štirikrat se pojavi kot particip nifala (1 Mz 2,9; 3,6; Prg 21,20; Ps 19,11) (Strola 2000, 308; Skralovnik 2016b, 91–93; 2016c, 182–184).³

3. Osnovni pomenski razpon

Glagolska oblika korena חמד v oblikah qala in piela opisuje aktivno željo, lastno aktivnemu subjektu; v pielu (Vp 2,3) ga lahko razumemo v intenzivni (strastni) obliki poželenja med zaročenca in zaročencem, medtem ko particip nifala označuje vrednost predmeta – kar je »vredno poželenja« (1 Mz 3,6) –, h kateremu se želja obrača.

Natančna opredelitev poželenja je odvisna od sobesedila in objekta poželenja, vseeno pa glagol skoraj v vseh primerih kaže na dinamiko, ki jo sproži vizualni vtis, tj. lepota, privlačnost in/ali vrednost predmeta ali osebe (Wallis 1983a, 454; Strola 2000, 309). Velja tudi *vice versa*, kar potrjuje »neprivlačna« podoba Gospodovega služabnika (Iz 53,2), ki ni imel »ne lepote /.../ ne zunanosti« in tako dinamične poželenja ni sprožal.

Ni imel podobe ne lepote, da bi ga hoteli videti,
ne zunanosti, da bi si ga želeli (יִנְחָמְדוּהוּ).

Semantični razpon glagolske oblike korena חמד obsega dinamiko poželenja v sledju od vizualne zaznave do želje po posedovanju (namere prisvojitve). Temeljni

¹ Tako tudi BDB, prim. <http://studybible.info/strongs/H2530> (pridobljeno 7. 1. 2014), ali NAS Old Testament Hebrew Lexicon, prim. <http://www.biblestudytools.com/lexicons/hebrew/nas/chamad.html#Legend> (pridobljeno 7. 1. 2014). Gl. tudi geslo חמד חָמַד v TDOT (zv. 4), str. 452–. Enako število pojavitev najdemo tudi v programu BibleWorks 10.

² Število pojavitev variira v konkordancah Even-Shoshan, kjer se Iz 44,9; Job 20,20 in Ps 39,12 ne obravnavajo kot pasivni particip qala, ampak kot edninska oblika samostalnika חָמַד.

³ Samostalniška tvorjenka iz tega korena kaže na dragocenost predmetov, na katere se poželenje nanaša. Vse tvorjenke se skoraj brez izjeme nanašajo na zunanjo podobo, privlačnost, vrednost (Wallis 1983a, 454).

cilj poželenja, izraženega s korenem רָחַם, je po Wallisu (1983a, 454) prilastitev. V TDOT nakazuje, da glagolska oblika korena obsega vidno zaznavo, poželenje in naklep, ne pa tudi samega dejanja prilastitve. Dejanje prilastitve je šele posledica, ki je splet primernih okoliščin in tudi posameznikovega delovanja v tej smeri (naklep). Wallis pomen glagolske oblike korena primerja z angleškim reklom »have one's eye on something«, pri čemer angleška različica rekla »vreči oko na koga ali kaj« ne označuje zgolj (močne) želje, temveč tudi namero po prilastitvi (polakomnjenje).⁴ (Skralovnik 2013, 63–64; 2016a, 13–16)

4. Uporaba

Področje uporabe korena je široko: od narativnih do modrostnih tradicij, od pre-roških besedil pa vse do Sirahove knjige⁵ in kumranskih rokopisov. Le iz prisotnosti drugih opredelitev v kontekstu – kot so konotacije, ki spremljajo subjekt ali objekt – se pokaže pozitivni ali negativni moralni predznak.

Pozitivni moralni pomen se pojavlja tam, kjer se želja obrača k pozitivnemu objektu, npr. k senci ljubljenega v Vp 2,3, kjer si nevesta kliče v spomin svoje goreče hrepenenje po ljubljenem:

»Z užitkom (יְהֵמְדָתָּ) posedam v njeni senci in njen sad je sladek mojim ustom.«

Pomen te podobe je jasno ženitovanjski. Dalje je pozitivni pomen mogoče razbrati, če se želja obrača k Božjim zapovedim:

»GOSPODOVE sodbe so resnica, vse skupaj pravične. Bolj so zaželenene (הַבְּרִיטָה הַזֹּאת) kakor zlato, bolj kakor obilje čistega zlata.« (Ps 19,10-11)

Objekt poželenja v Ps 19,10-11 je Postava, katere vrednost je opisana z uporabo primerjave z najdragocenejšimi in najbolj izbranimi zemeljskimi dobrinami, ki privlačijo človekove čutne zaznave. V tem primeru ne gre za označitev religiozne želje po Bogu, čeprav je v judovskem kontekstu Postavo in Boga mogoče enačiti, temveč za poudarjanje neizmerne vrednosti Postave s primerjavo z dragocenim materialnim objektom, tj. zlatom (Strola 2000, 315).

Željo oz. poželenje lahko vrednotimo etično nevtralnno, kadar se na zelo splošen način nanaša na zemeljske dobrine, dragocenosti:

S kaznijo za krivdo moža strahuješ, razjedaš kakor molj njegovo dragocenost (וְדִרְמָה): le dih je vsak človek. (Ps 39,12)

⁴ Na spletni strani Cambridge Dictionaries Online je fraza »have your eye on sth« razložena db. »to have seen something that you want and intend to get« (vir: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/have-your-eye-on-sth>; pridobljeno 22. 1. 2014). V Oxford Idioms (Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 112) lahko najdemo razlago istega rekla: »Watch sb/sth closely; want to have sth.«

⁵ Glej filološko opombo avtorja Marie Carmele Palmisano (2016, 245) k Sir 25,11.

Pomen glagolske oblike korena הָמַד in njegovih tvorjenk je moralno negativen, kadar:

a) je subjekt krivičnik (Prg 12,12), posmehljivec (Prg 1,22), brezbožnež (Job 20,5.20) ali grabežljivec (Mih 2,1-2);

b) objekt predstavljajo maliki (Iz 1,29; 44,9) ali zavrnitev Boga oz. njegovega poslanca (53,2);

c) kadar poželenju sledi prilastitev (Joz 7,21; Mih 2,2; 5 Mz 7,25) ali če se glagolska oblika korena uporablja v kontekstu prepovedi (2 Mz 20,17 = 5 Mz 5,21; Prg 6,25) (Strola 2000, 309).

V zadnjem primeru (pod točko c)) se zaporedno za glagolom הָמַד pojavlja npr. glagol לָקַח (ali kakšen drug glagol prilastitve), kadar ta izraža željo, ki je nasprotna volji Boga ali zakonodajalca.

G. Strola meni, da je uporaba v moralno negativnem smislu namenjena moralnim opominom – kot klic k spreobrnjenju, k pravičnosti: poželenje je predmet prepovedi (2 Mz 20,17; 34,24; 5 Mz 5,21; 7,25; Prg 6,25), ker vodi v pogubo (Job 20,20), uničuje družinske člane in ruši celotno skupnost (prim. Joz 7,21; Mih 2,2). Ob tem dodaja, da ne smemo spregledati, da je pri pojavitvah korena pozitivni moralni pomen nasproti negativnemu ali nedoločnemu uporabljen dosti redkeje (Strola 2000, 310).

5. Razčlenitev posameznih mest

5.1 Iz 1,29

»Da, sram vas bo zaradi terebint,
ki jih ljubite (הָמַדְתֶּם),
sramovali se boste vrtov,
ki jih imate radi.«

Koren הָמַד je v Iz 1,29 v perfektu qala v drugi osebi množine moškega spola.

Umestitev v literarni kontekst

Izaijeva knjiga se nanaša na tri različne zgodovinske situacije. V poglavjih od 1 do 39 je opisan čas Izaijevega prerokovanja v letih od 739 do 701.⁶ Izaija je sodobnik Miheja, vendar deluje v Južnem kraljestvu. Močno nasprotuje zavezništvu z Asirijo in nasproti preračunljivi politiki zavez postavi »politiko vere«.⁷ Verovati v Boga

⁶ Drugi dve zgodovinski obdobji se nanašata na čas po Izaijevi smrti. To sta doba izgnanstva (587–538), ki obsega poglavja od 40 do 55, in čas po vrnitvi, ki je predstavljen v poglavjih od 56 do 66.

⁷ V javnosti začne nastopati, ko kralj Aház stopi v zavezništvo z Asirijo. Medtem ko se arámsko (s prestolnico Damask) in izraelsko kraljestvo (s prestolnico Samarijo) vedno bolj grozeči moči Asirije skušata upreti, je kralj Aház nasprotnega mnenja – da se je prevladi asirskega kralja bolje podvreči in ga prositi za zaščito. Temu ostro nasprotuje Izaija in ga poziva, naj se z vso Judovo hišo nasloni na Boga in zaupa najprej vanj.

in obstati je za Izaijo isto (7,9). To je eno izmed Izaijevih temeljnih sporočil (SSP 2005, 463), ki pa Božjega ljudstva ne napravi plemenitega in pobožnega, ampak se ob njem ljudstvo samó še bolj zakrknje. Po oznanilu postajajo še upornejši, zato sami napovedujejo zgodovinske dogodke zavzetja Jeruzalema in izgnanstva pod babilonskim kraljem Nebukadnezarjem, ki jih Izaija razlaga kot Božjo kazen.

Prvo poglavje, ki ga lahko skupaj z drugim beremo kot predgovor in uvod vsem 66 poglavjem (Krašovec 1999, 439; SSP 2005, 461), želi orisati temeljni vzrok težav, tj. versko stanje izvoljenega ljudstva: »Zapustili so GOSPODA, zavrgli so Svetega Izraelovega,« obrnili so mu hrbet (Iz 1,4). »Zvesta prestolnica« (1,21) se je sprevrgla v »vlačugo« (1,21). Prerok izvoljenemu ljudstvu očita predvsem odpad od Boga in tudi moralno sprevrženost kot njegovo glavno posledico.⁸

Interpretacija Iz 1,29

Subjekt dinamike poželenja je izvoljeno ljudstvo, ki je zapustilo in zavrglo svojega Boga (1,4). Odklon od Boga je izrisan z živalsko primerjavo, kjer sta vol in osel v razmerju do svojega gospodarja predstavljena kot doslednejša kakor Izrael v razmerju do svojega Boga:

»Vol pozna svojega gospodarja
in osel jasli svojega lastnika,
Izrael ne pozna,
moje ljudstvo ne razume.« (1,3)

Odnos med Izraelom in izvoljenim ljudstvom, ki se v preroških besedilih pogosto primerja z zakonsko zvezo med možem in ženo, je prizadet zaradi vlačuganja, tj. verskega odpada Izraela:

»Kako se je sprevrgla v vlačugo
zvesta prestolnica!« (1,21)

Verski odpad je v prvi grafični vrstici Iz 1,29 izrisan s poželenjem, usmerjenim k terebintam. Izrael je v svetih vrtovih častil različna drevesa (Jer 2,20; 3,6sl.; 17,2), med drugim terebinte:

Spoznali boste, da sem jaz GOSPOD, ko bodo njihovi pobiti ležali sredi malikov, okoli njihovih oltarjev, na vsakem visokem hribu, po vseh vrhovih gorá, pod vsakim zelenim drevesom in pod vsako košato terebinto, kjer koli so darovali prijetno dišavo vsem svojim malikom. (Ezk 6,13)

»Po vrhovih gora opravljajo daritve
in po hribih zažigajo kadilo,
pod hrastom in topolom, pod terebinto,
kjer je dobra senca.« (Oz 4,13)

Preroki so čaščenje terebint – in drugih svetih dreves (1 Mz 35,4; Joz 24,26) – zavračali kot malikovanje (Ezk 6,13; Oz 4,13).

⁸ Izaija kot neizogibno posledico verskega odpada biča tudi brezupno moralno stanje (podobno Mihej). Izraelci so »morilci« (1,21), »uporniki in pajdaši tatov« (1,22), ki »ljubijo podkupnino« (1,23) in »nočejo braniti sirote« (1,23). Tako Izaija (1,4) nad izvoljeno ljudstvo kliče gorje: »Gorje, pregrešni narod, / ljudstvo, obteženo s krivdo, / zarod hudodelcev, / izprijeni otroci!«

V tretji grafični vrstici se kot sopomenka terebint pojavijo vrtovi (מִהַגְנוֹת). Verski odpad je tu izrisan z glagolom בָּחַר (izbrati). Vrtovi imajo v celotnem Svetem pismu konotacijo malikovanja samo na treh mestih, in sicer vedno pri Izaiji – poleg 1,29 še v 65,3 in 66,17 (Williamson 2006, 159). Vsa tri mesta označujejo vrtove kot kraje malikovanja, kjer so se izvajala različna poganška čaščenja.

Za pravilno interpretacijo korena חָמַד v Iz 1,29 je pomemben paralelizem med prvim in drugim distihom, še posebej paralelizem med glagoloma חָמַד in בָּחַר, med požleti in izbrati (Strola 2000, 311; Williamson 2006, 149). Prvi distih z drugimi besedami izraža in ponavlja, razlaga misel drugega. Tako terebinte (v prvem distihu) kot vrtovi (v drugem) označujejo isto resničnost: kraje poganškega čaščenja, ki so simboli malikovanja (Oswalt 1986, 110–111; Kaiser 1983, 46–48).

Podobno je razvidno iz primerjave med glagoloma חָמַד in בָּחַר. Glagol בָּחַר je v Stari zavezi teološko močno obtežen, označuje predvsem dejanje Božje izbire Izraela.⁹ Dejanje izbire ustvarja ekskluzivno razmerje, ki ga Bog ljubosumno varuje. Glagol בָּחַר je mogoče v leksikografskem smislu razumeti kot tehtno in dobro premišljeno odločitev (Seebass 1983, 75).¹⁰ Vendar se izraz v Izaijevi knjigi pogosto uporablja za Izraelovo samovoljno izbiro napačnih bogov, pri čemer glagol označuje dejanja malikovanja.

Če Iz 1,29 razumemo kot primer sinonimnega paralelizma, sledi sklep, da je glagol חָמַד (objekt so terebinte) sinonim glagola בָּחַר (vrtovi). Oba glagola v tem primeru označujeta željo oz. izbiro drugih bogov, tj. malikovanje. Enota Iz 1,29-31 namreč govori o upornikih in grešnikih, ki so zapustili Boga in častili malike (Krašovec 1999, 443).¹¹ To potrjuje Iz 44,9 (glej nadaljevanje analize), kjer glagolska oblika korena חָמַד v podobnem kontekstu nastopa kot samostalnik (malik – poželenje že prehaja v sam objekt poželenja).

	Hebrejsko besedilo	Sinonimna izraza za sram	Sinonimna izraza za objekte malikovanja	Sinonimna izraza za malikovanje
Prva grafična vrstica	כִּי יִבְשׂוּ מַאֲיִלִּים	יִבְשׂוּ	מַאֲיִלִּים terebinte	חָמַדָּתָם
Druga grafična vrstica	אֲשֶׁר חָמַדְתָּם			לְיִבּוּבֵי (SSP) železi (CHR)
Tretja grafična vrstica	תִּהְיֶינָה מִהַגְנוֹת	תִּהְיֶינָה	מִהַגְנוֹת vrtovi	בְּחֶרְתָּם
Četrta grafična vrstica	אֲשֶׁר בְּחֶרְתָּם			rad imeti (SSP) izvoliti (CHR)

Tabela 1: *Sinonimni paralelizem v Iz 1,29*

⁹ »In the OT the choice is always the action of God, of his grace, and always contains a mission for man; and only out of this mission can man comprehend the choice of God.« (Seebass 1983, 87)

¹⁰ »The Heb. root bħr means a careful choice occasioned by actual needs, and thus a very conscious choice.« (Seebass 1983, 74)

¹¹ »Prvo poglavje je splošen uvod k Izaijevim prerokbam in pomeni glavno temo te knjige. Vsebuje naslov (Iz 1,1,) in šest prerokb: Iz 1,2-3.4-9.10-17.18-20.21-28.29-31. Raziskovalci večinoma menijo, da je bil Iz 1,27-28.29-31 dodan pozneje. Očitni namen teh uvodnih prerokb je »pokazati, da je prerok v svojih pridigah dokončno razkrinal Izraelov greh in odkrito potrebo ljudstva, da se globoko in iskreno pokasa« (Krašovec 1999, 439).

Povzetek: pomen glagolske oblike korena המד v Iz 1,29

Subjekt glagolske oblike korena המד v Iz 1,29 je Izrael, ki je odpadel od Boga. Požele-
nje se obrača k materialnim objektom, terebintam in vrtovom, ki predstavljajo sim-
bol malikovanja. Glagol המד označuje malikovanje, saj v paralelizmu nastopa v paru
z glagolom בָּהַר, ki v Izaijevi knjigi označuje Izraelovo čaščenje drugih bogov. Distiha
z uporabo paralelizma (בְּהַרְתֶּם, הַמְדַּתְתֶּם) govorita o odpadu od Boga, zato je glagol המד
najbolj naravno razumeti kot malikovanje, dobesedno kot popredmetenje Boga.

5.2 Iz 44,9

Vsi izdelovalci malikov so zmedeni, njihovi ljubljenci (יְדִימְתֵיכֶם) nič ne koristijo.
Njihove priče ne vidijo nič in ne vedo ničesar, zato bodo osramočeni.

Koren המד je v Iz 44,9 v pasivni deležniški obliki qala v tretji osebi množine mo-
škega spola.

Umestitev v literarni kontekst

Gl. analizo Iz 1,29.

Iz 44,9 spada v drugi del Izaijeve knjige, ki odseva dobo izgnanstva (587–538
pr. Kr.) in obsega poglavja 40–55. Zgodovinski okvir teh poglavij je v razmerju do
predhodnih mlajši za približno dve stoletji: Jeruzalem je zavzet, ljudstvo je izgnano
in v suženjstvu v Babilonu (SPJ 2013, 371). Prerok (t. i. Drugi Izaija) pozdravlja per-
zijskega kralja Kira kot osvoboditelja, vendar z jasno mislijo, da predstavlja samo
za orodje v Božjih rokah za njihovo osvoboditev. Babilonski duhovniki so Kirov
uspeh pripisovali narodnemu bogu Marduku, prerok pa nasprotno trdi, da je Bog
en sam in da so vsi drugi bogovi prazni maliki, s čimer poudarja idejo monoteizma:
en sam Bog je, in ta je gospodar vesoljne zgodovine (SSP 2005, 463–464).

Drugi del Izaijeve knjige lahko razdelimo na dva dela (pogl. 40–48 in pogl. 49–
55). V prvem delu se prerok trudi, da bi opogumil in prepričal tiste, ki so o moči
Izraelovega Boga dvomili oz. bi jih moglo zavesti malikovanje (SSP 2005, 464). V
Iz 44,9-20, kjer analizirano mesto najdemo, se prerok posmehuje izdelovalcem
malikov in vsem, ki se nanje opirajo, saj da jih čaka sramota.

Interpretacija Iz 44,9

Besedilo Iz 44,9-20 je napisano v prozi, kar velja za posebnost, ki je v drugem delu
Izaijeve knjige ne najdemo nikjer drugje (40–55).¹² Besedilo, t. i. satira o izdelova-
nju malikov, se osredotoča na izdelovalce malikov, njihovo delo in proizvode – ma-
like –, ki jih prikazuje z zvrhanim tonom sarkazma in posmeha. Upodabljanje in
malikovanje podob je bilo strogo prepovedano, kar beremo v dekalogu:

»Ne delaj si rezane podobe in ničesar, kar bi imelo obliko tega, kar je zgo-
raj na nebu, spodaj na zemlji ali v vodah pod zemljo! Ne priklanaj se jim
in jim ne služi, kajti jaz, GOSPOD, tvoj Bog, sem ljubosumen Bog.« (2 Mz
20,4-5; 5 Mz 5,8-9)

¹² Ta trditev je še vedno znanstveni disput, saj nekateri avtorji besedilu pesniško obliko priznavajo.

Ost besedila je v prvi vrsti usmerjena proti izdelovalcem malikov, šele nato proti lažnim podobam, malikom samim (Goldingay in Payne 2006, 344). Samostalnik תהו, s katerim so izdelovalci poimenovani, kaže na brezobličnost, zmedenost, kaos in praznino (gl. תהו ובהו. v 1 Mz 1,2) (Westermann 1985, 148). Enako velja za njihove ulite podobe, ki so »zmeda« (Iz 41,29). Iz 44,9 s tem nakazuje, da so tako izdelovalci kakor tudi njihovi maliki enako prazni in nekoristni (Goldingay in Payne 2006, 345). Taka interpretacija se še posebej sklada z dejstvom, da je bilo besedilo napisano v izgnanstvu, ki so ga Izraelci teološko dojemali kot kazen za odpad od Boga. Čas izgnanstva je za izraelsko religijo pomenil napoved prehoda iz obdobja malikovanja v čisti monoteizem. V tej luči lahko jasneje vidimo težo obsodbe izdelovalcev malikov in malikov samih.

Glagolska oblika korena חמד v pasivni deležniški obliki qala lahko v hebrejskem stavku deluje kot samostalnik.¹³ Ker je glagolska oblika korena poosebljena in postane v povedi osebek, ustreza mnenju, da je vrstica 44,9a dvostavčna poved, sestavljena iz dveh paralelnih delov. Vsak del ima svoj osebek (izdelovalci malikov, njihovi ljubljenci) in povedek (so zmedeni, ne koristijo) (prim. Goldingay in Payne 2006, 345).¹⁴ Glagolska oblika korena חמד je poosebljena tudi v LXX.¹⁵ V konkordanci Even-Shoshan se koren prav tako ne obravnava kot pasivni particip qala (kakor v slovarjih in leksikonih), temveč kot edninska oblika samostalnika חמדו (prim. Strola 2000, 308). Poosebljena glagolska oblika korena חמד v Iz 44,9 na semantični ravni predstavlja materializirano poželenje – malike, dobesedno predmete, ki so (po)želeni.

Povzetek: pomen glagolske oblike korena חמד v Iz 44,9

Glagolska oblika korena חמד je v Iz 44,9 poosebljena in v povedi nastopa kot osebek, s katerim svetopisemski avtor označuje malike, tj. predmete malikovanja, izdelane iz železa in lesa. Glede na podoben kontekst v Iz 1,29, kjer se poželenje obrača k malikom (oz. krajem malikovanja), lahko domnevamo, da glagolska oblika korena חמד na materialne objekte ni zgolj naravnana, ampak je razumljena kot materialni objekt sam. Zato bodo »priče«, tj. izdelovalci malikov in malikovalci sami, osramočeni. Motiv osramočenja v kombinaciji z glagolsko obliko korena חמד se pojavlja tudi v Iz 1,29.

5.3 Iz 53,2

»Pognal je kakor mladika pred njim,
kakor korenika iz suhe zemlje.
Ni imel podobe ne lepote, da bi ga hoteli videti,
ne zunanosti, da bi si ga želeli (חמדו ונהו).«

Koren חמד je v Iz 53,2 v imperfektu qala v tretji osebi ednine moškega spola.

¹³ Koren v pasivni deležniški obliki qala bi bilo mogoče prevesti tudi kot pridevnik.

¹⁴ Goldingay in Payne (2006, 345) pravita in argumentirata takole: »This works more easily when *delights* is personified as it is in LXX and Tg. Given the new subject in the MT, the colon is more likely a complete clause parallel to its predecessor, with both subject and predicate corresponding.«

¹⁵ V LXX se Iz 44,9 glasi: »οἱ πλάσσοι καὶ γλύφοντες πάντες μάταιοι οἱ ποιοῦντες τὰ καταθύμια αὐτῶν ἃ οὐκ ὠφελήσει αὐτούς ἀλλὰ αἰσχυνθήσονται.«

Umestitev v literarni kontekst

Gl. analizi Iz 1,29; 44,9.

Iz 53,2 spada v drugi del Izaijeve knjige, ki obsega poglavja 40–55. V vseh šestnajstih poglavjih je prerokovo sporočilo povezano s podobo Gospodovega služabnika. Poslanstvo služabnika je razvidno iz štirih vstavljenih pesnitev ali spevov: 42,1-7; 49,1-9; 50,4-9 in 52,1–53,12 (SSP 2005, 464). Temeljnega pomena je besedilo Iz 52,13–53,12, t. i. četrti spev o Gospodovem služabniku; ta predstavlja model zavržene in prizadete figure, ki je na koncu povzdignjena k Bogu in katere trpljenje opraviči mnoge. Analizirano mesto je v četrtem spevu o Gospodovem služabniku.

Interpretacija Iz 53,2

Objekt dinamike poželenja v Iz 53,2 je Gospodov služabnik. Četrti spev o Gospodovem služabniku (52,13–53,12) predstavlja fizično podobo služabnika s prisotnostjo številnih vidnih elementov: služabnikov obraz je bil »nečloveško iznakažen« (52,14), »njegova postava ni bila več podobna človeški« (52,14), bil je »mož bolečin in znanec boleznii« (53,2). Zaradi tega je bil v očeh družbe stigmatiziran kot grešnik, ki ga je udarila Božja kazen. Izrisana podoba trpečega služabnika spominja na Jobovo nedolžno trpljenje in vztrajanje prijateljev, da Job doživlja vse tegobe zaradi lastne krivde oz. grehov (prim. Job 19,1-22). Sāmo dejstvo, da je Job trpel, je bilo v očeh prijateljev dokaz, da Job ni bil pravičnik, temveč – na skrivnem – grešnik. Jobovi prijatelji so izhajali iz načela povračila, s čimer so branili absolutno Božjo pravičnost. Aksiom, da Bog blagoslavlja samo pravične, jih je vodil k jasnemu sklepu: Jobove tegobe je mogoče razložiti samo z domnevo, da je bil krivičen (Krašovec 1999, 691–702). Po podobni metodi razmišljanja so se ravnali tudi sodobniki Gospodovega služabnika, saj so ga imeli za udarjenega od Boga. Sodobniki so se ga izogibali – »Bil je zaničevan in zapuščen od ljudi« (53,3) – ne samo zaradi studa in odpora, ki ju je v njih povzročala služabnikova podoba, temveč tudi zaradi strahu. Tistega, ki ga je zadelo Božje prekletstvo, je bilo namreč nevarno že gledati (MacKenzie 1986, 132–133). Zato si njegovi sodobniki »zakrivajo obraz« (53,3), ga zaničujejo in zapustijo.

Eksplicitna omemba pogleda oz. vidno zaznavnih elementov v nekaterih primerih predstavlja dodatno krepitev želje kot izkušnjo zunanje stvarnosti (prim. Joz 7,21). Močno povezavo med pogledom in poželenjem potrjuje tudi Iz 53,2 s kontekstualno prisotnostjo številnih vidnih oz. čutno zaznavnih elementov – s to pomembno razliko, da v nasprotnem smislu. Neestetska podoba služabnika (fizična – iznakaženo telo; družbena – zavrženost, ponižanje) ne prebuja poželenja, temveč ima nasprotno učinke.¹⁶ Gospodov služabnik ni imel »ne lepote /.../ ne zunanosti«, ničesar, kar bi vzbujalo dinamiko poželenja, ki ga označuje glagolska oblika korena דָּמָה. Iznakaženost, nečloveška podoba trpečega služabnika pri sodobnikih povzroča gnus in strah ter posledično družbeno zavrženost in izločitev.

¹⁶ »The negative *lō'* in each colon instead of *'ēn* (usual in a noun clause) conveys some emphasis, suggesting that the servant was the very reverse of attractive.« (Goldingay in Payne 2006, 300)

Če velja, da lahko koren המך v Iz 1,29 in 44,9 razumemo kot malikovanje oz. kot malike same, kako interpretirati koren v odnosu do Gospodovega služabnika? Poželenje po tuji lastnini implicitno nakazuje dejanje odtujitve, poželenje po drugih bogovih implicitno vsebuje malikovanje. Skladno z osnovno paradigmo spevov, ki predstavljajo Gospodovega služabnika kot model od ljudi zavržene in zaničevane (mesijanske) figure in od Boga povzdignjene, bi bilo glagolsko obliko korena המך pri skupnosti najbolj smiselno razumeti kot neizbiro, nesprejetje, nesledenje. Ničesar ni bilo na Gospodovem služabniku, da bi ga *izbrali, sprejeli medse, mu sledili* (prim. New English Translation /NET Bible/: want to follow him). Isto meni dr. Brian Webster, avtor prevodne rešitve v NET Bible: »V Iz 53,2 si moramo zastaviti dodatno vprašanje o vrsti poželenja, ki se nanaša na Gospodovega služabnika. Če razumemo Gospodovega služabnika kot odrešenika (oz. mesijanski lik), bomo željo (po njem) definirali kot željo po sledenju.«¹⁷

Povzetek: pomen glagolske oblike korena המך v Iz 53,2

Objekt glagolske oblike korena המך v Iz 53,2 je Gospodov služabnik, subjekt je celotna Izraelova skupnost. Fizična podoba Gospodovega služabnika – »nečloveško iznakažen« obraz (52,14), postava, ki ni »bila več podobna človeški« (52,14) ipd. – dinamike poželenja ne vzbujata. Na podlagi sobesedila in osnovne paradigme speva o Gospodovem služabniku je glagol המך najbolj naravno razumeti kot izbiro (prim. Iz 1,29), v negirani obliki pa kot zavrnitev Gospodovega služabnika. Sodobniki se Gospodovega služabnika niso izogibali samo zaradi studa in naravnega odpora, ki ju je v njih povzročala služabnikova podoba, temveč tudi zaradi »teološkega strahu«. Sodobniki si »zakrivajo obraz« (53,3) in služabnika zaničujejo, ker je njegova nesreča nedvomen dokaz krivde – vse zato, da bi se sami ubranili negativnih posledic krivde.

6. Pomen glagolske oblike korena המך v Izaijevi knjigi (Iz 1,29; 44,9; 53,2)

Glagolska oblika korena המך se v Izaijevi knjigi pojavlja na treh mestih (Iz 1,29; 44,9; 53,2). V Iz 1,29 se obrača k terebintam in vrtovom, ki predstavljajo simbol malikovanja. Paralelizem med המך in בָּחַר , med *želeži* in *izbrati*, pri čemer izbira označuje dejanja malikovanja, narekuje, da moramo v smislu malikovanja razumeti tudi glagol המך . Drugič se glagolska oblika korena pojavi v Iz 44,9 kot samostalnik (poosebljeni subjekt), ki označuje malike, in sicer v podobnem kontekstu kot Iz 1,29, kjer se poželenje obrača k malikom. Glagolska oblika korena se zadnjič pojavi v četrtem spevu o Gospodovem služabniku, kjer ga je na podlagi sobesedila najbolj naravno razumeti kot (ne)izbiro (prim. Iz 1,29), tj. zavrnitev trpečega Gospodovega služabnika.

Ker vsako od treh navedenih mest s pojavitvijo glagolske oblike korena המך pripada »drugemu« avtorju (Prvi Izaija, Drugi Izaija, spevi o Gospodovem služabniku)

¹⁷ Besedilo je kopirano iz osebne elektronske korespondence z 22. 3. 2014.

in drugačnim zgodovinskim okoliščinam, je o sistematični rabi korena חמד težko govoriti. Kljub temu lahko izpostavimo naslednje skupne oz. prevladujoče značilnosti.

Opazimo lahko, da je koren na vseh mestih usmerjen na materialne objekte (terebrate, maliki) oz. da ga bistveno določa zunanja pojavnost objekta (iznakažena podoba služabnika). Še več, glagolska oblika korena חמד v Iz 44,9 je razumljena kot materialni objekt sam (glagolska oblika korena v povedi nastopa kot osebek). Opazimo lahko še, da koren חמד v nobenem primeru ne označuje niti primarnih telesnih niti ontoloških človeških potreb. Vedno je stanje prikazano kot hrepenenje po Bogu nasprotujoče, kot popredmeteno čaščenje; malikovanje terebrint, izdelovanje malikov, zavrnitev (Božjega) mesijanskega poslanca.

Opazimo lahko tudi, da se na vseh treh mestih v (neposrednem) kontekstu kot posledica tega stanja pojavlja sram.

»Da, sram (יבשו) vas bo zaradi terebrint,
ki jih ljubite (תִּמְדוּתָם),
sramovali se boste vrtov,
ki jih imate radi.« (Iz 1,29)

Vsi izdelovalci malikov so zmedeni, njihovi ljubljenci (תִּמְדוּיָהֶם) nič ne koristijo. Njihove priče ne vidijo nič in ne vedo ničesar, zato bodo osramočeni (יבשו). (Iz 44,9)

»Ne boj se, saj ne boš osramočena (כִּי־לֹא תבוֹשִׁי),
ne daj se zмести, saj ne boš zaničevana.
Pozabila boš sramoto (בִּשְׁת) svojega deklitstva
in očitkov zaradi svojega vdovstva se ne boš več spominjala.« (Iz 54,4)

Sram, samostalnik בִּשְׁת oz. glagolske oblike (בוש), moramo razumeti kot kazalnik moralno napačnih, grešnih dejanj, kot posledico malikovanja, tj. popredmetenega odnosa do Boga.

7. Sklepna presoja rabe korena חמד (v razmerju do korena אוה) pri Izaiji

Kakor smo nakazali že v uvodu, je za poglobljeno in celostno razumevanje glagolske oblike חמד potrebna primerjava med korenoma חמד in אוה. To potrjuje dejstvo, da oba korena v glagolski obliki skupaj najdemo v deseti Božji zapovedi v 5 Mz 5,21.¹⁸

Glagolska oblika korena אוה označuje eksistencialno silo, po kateri človek vstopa v dialog s predmeti, sočlovekom in – najpomembneje – v preroškem korpusu (prim. Iz 26,9) tudi z Bogom. Koren אוה po eni strani označuje temeljno težnjo po (samo)ohranitvi, predvsem v preroškem korpusu pa tudi težnjo po Bogu. Izraža torej najglobljo človeško potrebo; ker je človeka v njegovi celovitosti s fizičnimi in duhovnimi potre-

¹⁸ »Ne želi (תִּתְאָוֶה) žene svojega bližnjega! Ne bodi pohlepen (תִּתְאָוֶה) po hiši svojega bližnjega, po njegovem polju, hlapcu, dekli, volu, oslu ali čemer koli, kar pripada tvojemu bližnjemu.« V 5 Mz 5,21 je najprej koren חמד, v imperfektu qala v ednini druge osebe moškega spola, nato sledi še koren אוה v imperfektu hitpaela v drugi osebi ednine moškega spola.

bami ustvaril Bog, lahko אודה v odnosu do Boga razumemo kot hrepenenje in iskanje Boga, kot najglobljo človeško potrebo (Skralovnik 2016b, 91–92; 2017, 273–284).

Tudi Izaija, analizirani avtor (gl. tudi Jer 17,16 in Am 5,18), uporablja ta koren, in sicer povsem v skladu z višje opisanimi zakonitostmi, da bi opisal človeško hrepenenje po Bogu. Koren אודה je v Iz 26,9 v perfektu piela v prvi osebi ednine.

»Moja duša hrepeni (נַפְשִׁי אֹדֵה) po tebi ponoči,
duh v moji notranjosti te išče zgodaj zjutraj.
Saj kadar tvoje sodbe zadevajo zemljo,
se prebivalci na svetu učijo pravičnosti.«

Subjekt želje je »moja duša« (נַפְשִׁי), notranjost človeške osebe, ki je paralelni izraz duha »v moji notranjosti«. נַפְשִׁי je aktivni subjekt, iskalec Boga, hrepenечи po Bogu, s poudarkom na zavesti subjekta. Koren אודה v glagolski obliki označuje religiozno željo oz. hrepenenje po Bogu. To potrjuje paralelizem v Iz 26,8, kjer samostalniška oblika korena אודה nastopa vzporedno z glagolsko obliko korena קוה (ki prav tako označuje hrepenenje po Bogu). Analiza razkriva, da v Iz 26,9 semantična polja železi (אודה), čakati (קוה) in iskati (שחר) tvorijo skupno leksikalno celoto in označujejo človekovo notranjost, dušo, hrepenecho po Bogu.

V razmerju do korena חמד je pomembna ugotovitev, da v hebrejski Bibliji skoraj ne najdemo mesta, kjer bi glagolska oblika korena חמד izražala neposredno željo človeka po Bogu.¹⁹ Enako velja za preroški korpus. V Iz 1,29 glagolska oblika korena חמד označuje malikovanje terebint. Pri tem opazimo, da je poudarjen materialni vidik (objekt so terebinte, sveta drevesa) in da v tem primeru želja, ki jo izraža glagolska oblika korena חמד, označuje diametralno nasprotje (popredmetenje) hrepenenja po Bogu. To potrjuje Iz 44,9, kjer je glagolska oblika korena חמד posebljena in v povedi nastopa kot osebek, s katerim svetopisemski avtor označuje same malike (predmete malikovanja, izdelane iz železa in lesa). Tudi v Iz 53,2 koren označuje zavrnitev pravega Boga oz. njegovega poslanca, trpečega Gospodovega služabnika. Tako vidimo, da koren חמד v vseh primerih označuje bodisi malikovanje terebint (1,29), izdelovanje malikov oz. malike same (44,9) ali zavrnitev (Božjega) mesijanskega poslanca (53,2) – torej polno nasprotje hrepenenja po Bogu.

Glagolska oblika korena חמד ne spada v tipično religiozno besedišče. Kljub temu lahko obseg uporabe glagolske oblike korena חמד pri Izaiji razširimo na religiozno področje. Pri tem raba in pomen glagolskih tvorjenk ostajata znotraj temeljnih semantičnih koordinat pomena korena חמד (naravnost k materialnim objektom z negativnim moralnim predznakom) in v odnosu do Boga označujeta nasprotje človeškega temeljnega hrepenenja po Bogu, tj. malikovanje (dobesedno popredmetenje Boga) oz. zavrnitev Boga. Kakor koren חמד v odnosu do sočloveka pretežno označuje željo z moralno negativnim

¹⁹ Glagolska oblika korena חמד na enem mestu (Ps 19,11) sicer označuje hrepenenje po postavi – katere vrednost je večja kot »obilje čistega zlata« –, kar pa ni enakovredno hrepenenju po Bogu. Hrepenenje po Bogu je bivanjska in ontološka potreba, pri čemer velja, da si Boga v nobenem oziru ni mogoče prisvojiti. Hrepenenje po postavi ni bivanjska potreba, čeprav jo je v judovskem kontekstu mogoče enačiti z Bogom, gre torej za posebno obliko, čeprav posredno, hrepenenja po Bogu. V prvi vrsti ne gre za označitev bivanjske potrebe – to željo označuje glagolska oblika korena אודה –, temveč za podarjanje neizmerne vrednosti postave s primerjavo z dragocenim materialnim objektom, zlatom (Strola 2000, 315).

pomenom, pohlep (Mih 2,2), tako na religioznem področju označuje željo, osnovano na zgrešenih verskih prepričanjih in grešnem stanju družbe. Monoteizem Svetega pisma, kakor izpričujejo preroki, še posebej Izaija, pa je uperjen proti čaščenju neresničnih podob, malikov (Petkovšek 2017, 623; 2018, 243). Taka želja na ravni medčloveških odnosov vodi v socialno krivičnost (prim. Mih 2,2), na ravni odnosa med Izraelom in Bogom pa ruši zavezni odnos in s tem celotno izvoljeno skupnost.²⁰

Reference

- Goldingay, John, in David Payne.** 2006. *A Critical And Exegetical Commentary On Isaiah 40–55*. London; New York: T. & T. Clark.
- Kaiser, Otto.** 1983. *Isaiah 1–12: A Commentary*. London: SCM Press.
- Krašovec, Jože.** 1999. *Nagrada, kazen in odpuščanje: mišljenje in verovanje starega Izraela v luči grških in sodobnih pogledov*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- MacKenzie, John L.** 1986. *Second Isaiah*. New York: Doubleday & Company.
- Matjaž, Maksimilijan.** 2019. Občestvo kljub različnosti: Pavlovo razumevanje koinonije v Pismu Galačanom (Gal 2,9). *Edinost in dialog* 74, št. 1:175–193.
- Oswalt, John.** 1986. *The Book of Isaiah: Chapters 1–39*. Grand Rapids: W. B. Eerdmans Publishing Company.
- Palmisano, Maria Carmela.** 2016. *Siracide: introduzione, traduzione e commento*. Cinisello Balsamo (Milano): San Paolo, cop.
- Petkovšek, Robert.** 2017. Vloga razuma v samorazumevanju svetopisemskega monoteizma po Janu Assmannu. *Bogoslovni vestnik* 77, št. 3/4:615–636.
- . Veselje resnice in svetopisemski monoteizem. *Edinost in dialog* 73, št. 1/2:235–258.
- Seebass, Horst.** 1983. חמד nepeš. V: Johannes G. Botterweck in Helmer Ringgren, ur. *Theological dictionary of the Old Testament*. Zv. 9, 497–519. Grand Rapids; Michigan: W. B. Eerdmans.
- Skralovnik, Samo.** 2013. Interpretacija poželenja v deseti božji zapovedi. *Bogoslovni vestnik* 73, št. 1:59–76.
- . 2016a. The meaning and interpretation of desire in the Tenth Commandment (Exod 20,17): the semantic study of the hmd word field. *Biblische Notizen* 171:13–25.
- . 2016b. The Tenth commandment (Deut 5:21): two different verbs, the same desire. *Bogoslovni vestnik* 76, št. 1:89–99.
- . 2016c. God's desire in the psalms: a semantic study of the hmd and 'wh word fields in Ps 68:17 and Ps 132:13–14. *Bogoslovna smotra* 86, št. 1:181–193.
- . 2017. The dynamism of desire: the root hmd in relation to the root 'wh. *Vetus Testamentum* 67, št. 2:273–284.
- Strola, Germana.** 2000. Alcuni elementi di lessicografia per lo studio del desiderio di dio nella bibbia ebraica. II. *Rivista biblica* 48:307–317.
- Sveto pismo Stare in Nove zaveze.** 2005. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov: študijska izdaja. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Sveto pismo: Modrostne in preroške knjige.** 2013. Jeruzalemska izdaja. Ljubljana: Družina: Teološka fakulteta.
- Wallis, Gerhard.** 1983. חמד chāmadh. V: Johannes G. Botterweck in Helmer Ringgren, ur. *Theological dictionary of the Old Testament*. Zv. 4, 452–461. Grand Rapids, Michigan: W. B. Eerdmans.
- Westermann, Claus.** 1985. *Isaiah 40–66: A Commentary*. London: SCM Press.
- Williamson, Hugh Godfrey Maturin.** 2006. *A critical and exegetical commentary on Isaiah 1–27*. London; New York: T & T Clark.

²⁰ Npr. Drugi Izaija razlaga Babilonsko izgnanstvo, tj. skorajšnje uničenje izvoljenega ljudstva, kot kazen in posledico verskega odpada od Boga. Tudi v Novi zavezi vera (v Jezusa Kristusa, v resnico evangelija) edina zagotavlja obstoj in edinost med različnimi cerkvami (Matjaž 2019,175–193).